

ГЕНЕЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ТА ОСВІТНІХ СИСТЕМ В УКРАХНІ ТА ЗА РУБУЖЕМ

постановка серії сутнісних евристичних запитань) органічно відповідають потребам духовної і творчої самореалізації дітей і молоді.

По-друге, творча самореалізація, з позицій синергетики, є нерівноважним, самоплинним і безкінечним процесом постійного переходу від хаосу до гармонії і навпаки, тому вимагає постійної заміни, поєднання і роз'єднання різних технологій і окремих способів самоорганізації, співжиття індивідуальних, парних, групових, креативних і нормативних, конструктивних і алгоритмічних технологій.

По-третє, успішність мотиваційних, цільових, операціональних і рефлексивних технологій самореалізації залежить не лише від фізичних, моральних та інтелектуальних можливостей окремого індивіда, а й від умов життєвого простору, де відбувається драматичне і небезболісне самозростання і самоствердження молоді людини не без впливу інших людей та обставин.

По-четверте, на сьогодні вже достатньо завершена, справді гуманна й справді рятівна для нормальної людини концепція колосальних можливостей для власної творчої і професійної самореалізації (Г. Сковорода, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Сухомлинський, М. Амосов, П. Копнін та інші) збагачується новими ідеями і технологіями, зокрема акмеології, де застосована комплексна акмеологічна технологія оцінювання, корекції, моделювання і розвитку професійного акме суб'єкта професійної діяльності як усвідомлений рух майбутнього педагога до професійного оптимуму (еталону), що дозволяє на основі самопізнання визначити джерело, рушійну силу саморозвитку, самовдосконалення й самоствердження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громова Н. В. Творча самореалізація старшокласників в евристичному навчанні предметів гуманітарного циклу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Н. В. Громова. – Харків, 2010. – 20 с.
2. Левченко Л. С. Творча самореалізація старшокласників у науково-дослідницькій діяльності шкіл нового типу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Л. С. Левченко. – Харків, 1999. – 20 с.
3. Лекції з педагогіки вищої школи: навч. посібник / за ред. В. І. Лозової. – Харків: ОВС, 2006. – 496 с.
4. Рибалко Л. С. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Л. С. Рибалко. – Харків, 2009. – 46 с.
5. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект): монографія / Л. С. Рибалко. – Запоріжжя: ЗДМУ, 2007. – 443 с.

REFERENCES

1. Gromova N. V. Tvorchcha samorealizatsia starshoklasnykyv v evrystychnomu navchanni predmetiv humanitarnoho cyklu. Avtoref dys. kand. nauk. [Creative self-realization of seniors in the heuristic teaching of subjects of the humanitarian cycle. Abstract of PhD thesis]. Kharkiv, 2010. 20 p.
2. Levchenko L. S. Tvorchcha samorealizatsia starshoklasnykyv u naukovu-doslidnytskij dialnosti shkil novoho typu. Avtoref. kand. nauk [Creative self-realization of seniors in research activity of new type schools Abstract of PhD thesis]. Kharkiv, 1999. 20 p.
3. Lekcii z pedahohiky vyshchoi shkoly V. I. Lozova (Ed.) [Lectures on pedagogy of high school]. Kharkiv, OVS Publ., 2006. 496 p.
4. Rybalko L. S. Akmeolohichni zasady profesiyno-pedahohichnoi samorealizatsii maybutnoho vchytelia. Avtoref. dys. ... doktora ped. nauk [Acmeological principles of the professional-pedagogical self-realization of the future teacher. Abstract of PhD thesis]. Kharkiv, 2009. 46 p.
5. Rybalko L. S. Metodoloho-teoretychni zasady profesiyno-pedahohichnoi samorealizatsii maybutnoho vchytelia (akmeolohichnyy aspekt). Monohrafiya. [Methodological-theoretical foundations of professional-pedagogical self-realization of future teacher (acmeological aspect)]. Monograph]. Zaporizhzhia, ZDMU Publ., 2007. 443 p.

УДК 378.6:37(477.43/44) «1920/1925»

DOI 10.25128/2415-3605.20.05

ТЕТЯНА ЗУЗЯК

ORCID: 0000-0002-5437-0272

zuzyak@ukr.net

ГЕНЕЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ТА ОСВІТНІХ СИСТЕМ В УКРАХНІ ТА ЗА РУБУЖЕМ

доктор педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ОКСАНА МАРУЩАК

ORCID: 0000-0003-0754-6367

ksasham77@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСВІТНИМИ ЗАКЛАДАМИ ПОДІЛЛЯ (1920–1925 РОКИ)

Дослідження базується на аналізі основних аспектів професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів освітніми закладами Поділля (1920–1925 рр.). На основі архівних та літературних джерел простежено історію становлення Вінницьких короткотермінових педагогічних курсів для шкільних працівників і діячів з дошкільного та позашкільного виховання, Вінницького інституту народної освіти та вищих постійних трирічних педагогічних курсів (Вінницьких, Тульчинських, Бершадських, Ольгопільських, Гайсинських, Тиврівських, Хмельницьких, Немирівських, Жолоб'янських та ін.), створених для забезпечення вчителями всіх типів шкіл означеного періоду. Розглянуто зміни та нововведення в навчально-виховному процесі освітніх закладів, виокремлено особливості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів в історії становлення вітчизняної педагогічної системи. Доведено, що професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів освітніми закладами Поділля в 1920–1925 рр. пройшла шлях численних реформувань і надалі потребує глибокого вивчення. Доведено, що Вінницький інститут народної освіти та вищі постійні трирічні педагогічні курси стали провідними закладами освіти в професійній підготовці вчителів на Поділлі (1920–1925 рр.). Зазначено, що звернення до історичних аспектів, однією з яких є професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів, має певне науково-практичне значення і надалі потребує глибокого вивчення.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, короткотермінові педагогічні курси, інститут народної освіти, вищі постійні трирічні педагогічні курси, Поділля.

ТАТЬЯНА ЗУЗЯК

доктор педагогических наук, доцент
Винницкий государственный педагогический университет
имени Михаила Коцюбинского
ул. Острожского, 32, г. Винница

ОКСАНА МАРУЩАК

кандидат педагогических наук, доцент
Винницкий государственный педагогический университет
имени Михаила Коцюбинского
ул. Острожского, 32, г. Винница

ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ УЧЕБНЫМИ УЧРЕЖДЕНИЯМИ ПОДОЛЬЯ (1920–1925 ГОДЫ)

Исследование основано на анализе основных аспектов профессионально-педагогической подготовки будущих учителей образовательными учреждениями Подолья в условиях становления новой украинской школы (1920–1925 гг.). На основе архивных и литературных источников прослежена история становления Винницких краткосрочных педагогических курсов для школьных работников и деятелей детского и внешкольного воспитания, Винницкого Института народного образования и высших постоянных 3-х летних педагогических курсов (Винницких, Тульчинских Бершадских, Ольгопольских, Гайсинских, Тывровских, Хмельницких, Немировских, Жолобянских и др.), созданных для обеспечения учителями всех типов школ обозначенного периода. Рассмотрены изменения и нововведения

ГЕНЕЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ТА ОСВІТНІХ СИСТЕМ В УКРАХНІ ТА ЗА РУБУЖЕМ

в учебно-воспитательном процессе образовательных учреждений, выделены особенности профессионально-педагогической подготовки будущих учителей в истории становления отечественной педагогической системы. Доказано, что профессионально-педагогическая подготовка будущих учителей образовательными учреждениями Подолья в 1920–1925 гг. прошла путь многочисленных преобразований в условиях создания новой украинской школы и в дальнейшем требует глубокого изучения. Доказано, что Винницкий Институт народного образования и Высшие постоянные 3-х летние педагогические курсы стали ведущими учебными заведениями в профессиональной подготовке учителей на Подолье (1920–1925 гг.). Отмечено, что обращение к историческим аспектам, одним из которых является профессионально-педагогическая подготовка будущих учителей, имеет определенное научно-практическое значение и в дальнейшем требует глубокого изучения.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая подготовка, краткосрочные педагогические курсы, Институт народного образования, высшие постоянные трехлетние педагогические курсы, Подолье.

TETIANA ZUZIAK

Doctor in Pedagogy (Ph.D.), Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
32 Ostrozkoho Str., Vinnytsia

OKSANA MARUSHCHAK

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
32 Ostrozkoho Str., Vinnytsia

VOCATIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS BY EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF PODILLIA (1920–1925)

The research is based on the analysis of the main aspects of vocational and pedagogical training of future teachers in Podillia educational institutions (1920–1925). The history of formation of various training courses has been traced, investigated on the basis of archival and literary sources. They include Vinnytsia short-term pedagogical courses for school workers and representatives of preschool and extra-curricular education, Vinnytsia Institute of Public Education and Higher regular 3-year pedagogical courses (Vinnytsia, Tulchyn, Bershad, Olhopil, Haisyn, Tivriv, Khmilnyk, Nemyriv, Zholobyansk, etc.), designed to provide teachers for all types of schools during a specified period. Changes and innovations in educational process of educational institutions have been considered, features of vocational and pedagogical training of future teachers in the history of formation of the national pedagogical system have been highlighted. It has been stated that a significant role in the educational process was given to the subjects of artistic and esthetic cycle: music, graphic arts, singing, theory and psychology of artistic creativity, which contributed to the formation of vocational and pedagogical culture of future teachers, developed the ability to influence the intellect, will and feelings of the pupils. It has been proved that the vocational and pedagogical training of future teachers in Podillia educational institutions in 1920–1925 has undergone numerous reforms in the conditions of creation of a new Ukrainian school and still needs deep study. Special short-term courses for school workers and representatives of pre-school and out-of-school education were nearly the only pedagogical training (1920–1920), which would provide retraining of teachers in the transition period of reforming pedagogical education, and as a consequence - the actual lack of training for future representatives of education. It has been proved that Vinnytsia Institute of Public Education and Higher regular 3-year pedagogical courses became the leading educational institutions in the professional training of teachers in Podillia (1920–1925). It has been stated that the appeal to historical and pedagogical values, one of which is the vocational and pedagogical training of future teachers, is of great scientific and practical importance.

Keywords: vocational and pedagogical training, short-term pedagogical courses, Institute of Public Education, Higher regular three-year pedagogical courses, Podillia.

Здійснення масштабних освітніх реформ неможливе без докорінної модернізації усієї системи підготовки педагогічних працівників, яка може бути реалізована лише в контексті набуття педагогом гідного суспільного статусу. Орієнтація суспільства на європейські стандарти і цінності, кращі світові традиції вимагають відповідних системних змін і у сфері освіти. Вирішення складних завдань інтеграції вітчизняної освіти зі світовим освітнім

ГЕНЕЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ТА ОСВІТНІХ СИСТЕМ В УКРАХНІ ТА ЗА РУБУЖЕМ

простором неможливе без ретельного вивчення власного історичного минулого. З огляду на це певне значення має досвід діяльності освітніх закладів, що здійснювали підготовку педагогічних кадрів на Поділлі у 1920–1925 рр.

Вивчення та аналіз літературних джерел, архівних матеріалів дозволяє стверджувати, що впродовж 1920–1925 рр. нові соціально-економічні умови вимагали зміни всієї системи освіти, а в зв'язку з цим постала проблема корінної зміни системи педагогічної освіти. Навесні 1919 р. радянська влада розпочала нову шкільну реформу. Накреслені програмою комуністичної партії завдання в справі народної освіти визначали розвиток радянської школи, як школи нового типу, на багато років. Корінні здійснення у будівництві нової школи розпочали губревкоми. У травні 1919 р. за наказом Подільського губревкому закрили у Вінниці учительський інститут та вчительську семінарію. До кінця 1919 р. майже всі навчальні заклади Вінниці перестали існувати [19, с. 588]. Вищезазначені факти спричинили нестачу вчительських кадрів на Поділлі в означений період. Перед владою постала гостра проблема підготовки майбутніх учителів.

Цілісне уявлення про професійну підготовку майбутніх учителів освітніми закладами Поділля у 1920–1925 рр. дають змогу сформулювати як сучасні видання, так і видання радянського періоду та архівні документи. Дослідженню означеної проблематики присвячені праці вчених радянського періоду: М. Зогіна, Я. Мамонтова, Я. Ряпо, С. Чавдарова, Я. Чепіги та ін. Із сучасних науковців варто назвати науковців: Л. Анохіну, А. Абдулліну, Л. Березівську, Н. Дем'яненко, Л. Денисову, О. Дубасенюк, М. Євтуха, О. Комарницького, Л. Кудаса, В. Курило, О. Лавріненка, В. Лугового, В. Майбороду, М. Матвійчука, М. Поповича, О. Сухомлинську, О. Тринус, В. Шепотька та інших, що звернули увагу на підготовку вчителів України в означений період. Проблема ж професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя на Поділлі впродовж 1920–1925 рр. мало досліджена в історичних та педагогічних роботах. Джерельною базою нашого дослідження слугували документи Державного архіву Вінницької області (ДАВіО).

Мета статті – здійснити історико-педагогічний аналіз розвитку педагогічної освіти та виокремити особливості професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів освітніми закладами Поділля впродовж 1920–1925 рр.

Закриття педагогічних освітніх закладів, брак величезної кількості вчителів спонукав радянську владу до організації спеціальних курсів для шкільних працівників і спеціалістів з дошкільного та позашкільного виховання. Так, на засіданні Вінницького губернського відділу народної освіти 1919 р. було прийнято рішення про організацію 5-тижневих з 25 червня по 3 серпня вчительських курсів для підготовки працівників єдиної трудової школи. До складу відповідної комісії ввійшли: 3 члени комісії із здійснення положення про єдину трудову школу при державному відділі народної освіти; члени колегії губернського, міського і повітового відділів народної освіти; представник від Союзу працівників народної освіти і по одному представнику від агітпросвіти при губвійськоматі; 4 представники більшовиків-комуністів, а також директор Вінницького вчительського інституту М. Запольський [2, арк. 2]. Серед основних питань, які розглядалися були наступні: типи курсів; число слухачів та райони, які будуть обслуговувати курси; забезпечення лекторами; кошторис тощо. Члени комісії ухвалили організувати курси для шкільних працівників і спеціалістів з дошкільного виховання. Щодо позашкільного виховання вирішено: а) здійснити заходи щодо організації найближчим часом, разом з агітпросвітою при губвійськоматі, спеціальних курсів у цій сфері; б) беручи до уваги що в позашкільній освіті будуть працювати ті ж особи, ввести до програми курси дисциплін професійного спрямування, організувати дитячу площадку і три педагогічні заняття в показовій школі I ступеня. Щодо кількості слухачів було встановлено для шкільних працівників – від 320 до 340, для дошкільних – від 60 до 80 осіб. При цьому місця розподілено в межах обслуговуючого курси регіону так, що для дошкільних працівників надавалося волостям і містам по 7 місць, для дошкільних працівників волостям – по 1, а містам – по 2 місця, решта місць – для м. Вінниці. Важливим було навіть питання нестачі лекторів, тому на всі предмети курсів запрошено лекторів із Києва, забезпечуючи достойною платою, квартирами та інвентарем. Окрім того, вжито заходів щодо забезпечення курсантів добовими, квартирою і харчуванням [2, арк. 2 зв.].

Істотні зміни відбулися й у змісті предметів курсів. Зокрема, серед предметів вагоме місце займали наступні: конституція радянської влади, історія комунізму, єдина трудова школа

ГЕНЕЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ТА ОСВІТНІХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ ТА ЗА РУБУЖЕМ

(педагогічні та теоретичні нововведення), соціальне виховання, фізичне виховання, гігієна тілесного та духовного життя дитини, основні питання позашкільної освіти тощо [2, арк. 4]. Курси для шкільних працівників обслуговували Вінницький, Брацлавський і Літинський повіти з містами Жмеринкою, Брацлавом, Тульчином, Немировом, Літином і Хмільником. Курси ж дошкільні обслуговували, крім названих, ще й повіт Гайсинський з м. Гайсином, а також інші повіти. В означений період такі ж короткотермінові курси започатковано в містах Вінниці, Кам'янець-Подільському, Ольгополі, Могилів-Подільському і Тульчині [2, арк. 23].

Наведені факти з архівних джерел свідчать про те, що спеціальні короткотермінові курси для шкільних працівників і спеціалістів з дошкільного та позашкільного виховання були чи не єдиною педагогічною підготовкою, яка би забезпечувала перепідготовку вчителів в умовах перехідного періоду реформування педагогічної освіти, і як наслідок – фактична відсутність професійної підготовки майбутніх діячів освіти. Це негативно позначалося на всій системі освіти Поділля, у яких працювали випускники короткотермінових курсів.

Влітку 1920 р. на підставі офіційних документів з'являються перші радянські навчальні заклади, під керівництвом наркома Г. Гринька в Україні проведено реформу вищої освіти. Університети було ліквідовано, на їх місці та на місці вчительських інститутів для забезпечення вчителями всіх типів шкіл та курсів було організовано інститути народної освіти (ІНО), що мали два факультети: професійної освіти (чотирирічні) та соціального виховання (трирічні) [19, с. 588], а також вищі трирічні педагогічні курси. Радянська влада оголосила, що «кваліфікація педагога є вища кваліфікація» [21, с. 768]. Заступник наркома освіти УСРР Я. Ряппо зазначав: «Інститут народної освіти повинен об'єднати в собі наукову атмосферу колишнього університету з педагогічною сутністю вчительських інститутів, об'єднати наукову підготовку з підготовкою педагогічною» [20, с. 22].

Варто зауважити, що зміст освіти визначався «Декларацією Наркомосу УСРР про соціальне виховання дітей» (1920 р.), а отже, необхідністю підготовки соціального вихователя для «єдиного дитячого будинку» як основної навчально-виховної установи. Спрямованість ІНО та вищих трирічних педагогічних курсів на підготовку соціального вихователя знайшла відображення у першому офіційному навчальному плані факультетів соціального виховання ІНО (1921 р.) [1, с. 212].

Так, Вінницький учительський інститут 21 серпня 1920 р. було реформовано у ІНО. В статуті останнього сказано, що він «вищим навчальним закладом, який ставить перед собою мету готувати працівників для всіх галузей народної освіти в області: дошкільної, шкільної і позашкільної» [16, арк. 7]. Діяли 2 відділення: дошкільне і шкільне з науковими циклами – словесно-історичним, математично-фізичним і природничо-географічним. Зокрема, на словесно-історичному відділі згідно навчальними планами на 1919–1920 н. р. вивчалися історія релігії, психологія і теорія виховання, дидактика і школознавство, історія педагогіки, основи дошкільного виховання, гігієна, логіка, історія філософії, граматики української мови, всесвітнє письменництво, дитяча література, історія України, всесвітня історія, науки про право і державу, політекономія, французька або німецька мови. Вагоме місце в навчальному плані відводилося предметам художньо-естетичного циклу: музиці, графічному мистецтву, співам, теорії і психології художньої творчості [16, арк. 87]. Ці предмети сприяли формуванню професійно-педагогічної культури майбутніх учителів, розвивали здатність впливати на інтелект, волю й почуття вихованців. Важливе місце в освітньому процесі було відведено запровадженню новітніх форм навчально-виховної роботи: вокально-музичних вечорів, читання літератури тощо. Зауважимо, що студенти брали активну участь у житті дитячих закладів, виконуючи доручення керівництва установ, індивідуальні й колективні роботи з вивчення окремих питань педагогіки, організовували дитячі тощо [17, арк. 17].

У 1921 р. було створено кафедру суспільних наук, а в 1923 р. відкрито робітничий факультет для залучення до навчання в інституті робітничої та селянської молоді. Аналіз архівних документів дає підстави стверджувати, що у Вінницькому ІНО чимало уваги приділялось організації педагогічної практики студентів. Варто зазначити, що впродовж 1920–1925 рр. відбувалася перебудова системи вищої педагогічної освіти України, відповідно педагогічної практики – введення двох форм педпрактики: пасивної – вивчення дитячих закладів, спостереження за педагогічним процесом у школі; активної – вивчення методик викладання окремих предметів. Згідно з навчальним планом із педпрактики студенти

ГЕНЕЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ТА ОСВІТНІХ СИСТЕМ В УКРАХНІ ТА ЗА РУБУЖЕМ

Вінницького ІНО повинні були відвідувати дитячі установи всіх типів м. Вінниці. Відповідно до розпорядження від 28 жовтня 1922 р. студентам було дозволено відвідувати 1-й, 3-й, 9-й дитячі будинки, 6-й дитячий будинок, трудову колонію імені Гринька, 1-шу та 10-ту трудові школи, дім дитини, дитячий садок та центральну школу [17, арк. 11–15]. В ДАВіО зберігаються звіти студентів Вінницького ІНО про проходження педагогічної практики в трудовій школі за 1922–1923 н. р. [17, арк. 13, 116]. У 1924 р. Вінницький ІНО було переведено до м. Кам'янець-Подільського та об'єднано з місцевим ІНО.

Вінницьку учительську семінарію у 1920 р. реформовано у педагогічну школу, а з наступного року її перетворено на вищі постійні трирічні педагогічні курси [18, с. 127]. Проте умови на курсах були вкрай важкими. Із повідомлення Подільського губернського комітету професійної освіти 29 серпня 1921 р. дізнаємося: «Гірші умови для шкільної праці, ніж ті, в яких перебували педкурси впродовж 1921–1922 н. р., тяжко собі уявити. Ще один такий рік і від школи нічого не лишиться, буде тільки одна назва. Учителі майже без платні, тільки журяться дровами та й городами. Про свої обов'язки в такому становищі людям тяжко пам'ятати. Зимою приходилося працювати в такому холоді, що треба було дивуватися слухачам, як вони витримували» [5, арк. 28].

У 1922 р. Вінницькі вищі постійні трирічні педагогічні курси перейменовано у трирічні педагогічні курси соціального виховання. Від того часу поступово розпочинається процес реформування закладу, але найбільший його темп можна віднести до 1923–1925 рр. [11, арк. 219 зв.]. Щодо організації навчання, то на курсах були введені організаційні форми, перейняті з III педагогічної конференції, зокрема, щоденник лектора, ланковий розподіл студентської праці, щоденник ланки. Крім того, запроваджено лабораторну систему: до існуючих кабінетів – органічної природи, неорганічної природи, педологічного та агрономічного – додано ще декілька кабінетів-лабораторій, кількість яких доведена до 10–11, класні кімнати та система дзвінків будуть скасовані [11, арк. 221]. З метою підготовки кадрів для набору існували короткотермінові підготовчі курси. На них вивчалися елементарний курс української мови, українська література, мовознавство, математика, фізика, біологія, педологія, педагогіка, дидактика, комдитрух, шкільна гігієна, організація освітніх установ, економгеографія, політекономія, радянське право, історичний матеріал, зоологія, ботаніка, образотворче мистецтво, методика комплексного навчання, методика професійної освіти [10, арк. 41, 129].

Зауважимо, що вищі постійні трирічні педагогічні курси було створено на всій території Поділля. Зокрема, в ДАВіО знаходимо відомості про Жолоб'янські (Ямпільський повіт) [18, арк. 1; 13, арк. 4], Соколівські, Бершадські [6, арк. 83], Тульчинські, Ольгопільські [14, арк. 2], Гайсинські [9, арк. 21], Тиврівські [3, арк. 3], Хмільницькі [4, арк. 37], Могилів-Подільські [7, арк. 2], Немирівські, Кам'янець-Подільські імені м. Драгоманова трирічні педагогічні курси [9, арк. 2]. Зауважимо, що закінчивши вищі трирічні педагогічні курси слухачі отримували права вчителів народних трудових шкіл і право на вступ до ІНО [5, арк. 26].

Варто зазначити особливості організації освітньо-виховного процесу. На Гайсинських педкурсах, зокрема існували три цикли – педагогічний, суспільствознавчий і виробничий. На педагогічному курсі слухачі вивчали дитячі заклади; загальну психологію; анатомію і фізіологію; загальні основи педагогіки; трудове виховання, його історію і форми організації в світлі сучасних педагогічних течій; педагогічні системи в їх історичній зміні; дидактику трудшколи; гігієну дитячого віку і санітарний стан дитячих закладів [12, арк. 12]. На Тульчинських педкурсах педагогічний цикл передбачав вивчення педагогіки, соціального виховання, педології, дидактики трудшколи, дефектології, співів, музики, анатомії і фізіології, дошкільного виховання, політграмоти, абетки комунізму [15, арк. 22]. Вагома роль у підготовці майбутніх учителів відводилася предметам художньо-естетичного циклу, зокрема, образотворчому мистецтву. Наприклад, на Жолоб'янських вищих трирічних педкурсах вивчали елементарне малювання, малювання з натури, перспективу, техніку, композицію, техніку виконання скульптури, її види – барельєф, горельєф, історію мистецтва (Давню епоху, Середньовіччя, Відродження, Новий час) та теорію музики [8, арк. 43, 55]. У 1923 р. слухачами Тульчинських вищих трирічних педагогічних курсів були 245 осіб, серед яких селяни – 96 %, робітники – 2 %, духовенство – 2 %. Роботу курсів забезпечували 12 викладачів [14, арк. 18].

Велика увага приділялася педагогічній і громадській праці на селі під час весняно-літнього триместру. Зокрема, студентам Тульчинських вищих трирічних педкурсів запропоновано наступні

ГЕНЕЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ТА ОСВІТНІХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ ТА ЗА РУБУЖЕМ

теми: «Побут села (в економічному житті – хліборобство, кустарна промисловість, торгівля)», «Сім'я, хрестини, громадські й політичні свята», «Культурно-освітні установи, релігія, повір'я, забобони», «Природа села і залежність від неї економіки села», «Природні багатства, шляхи сполучення. Вплив зазначених умов на характер селянства, його громадську й економічну діяльність», «Сільрада та її секції (економічна, адміністративна та культурно-освітня)» тощо [14, арк. 18–18 зв.].

Зауважимо, що згідно зі статутом вищих трирічних педагогічних курсів передбачалася організація власних дослідних дитячих закладів для проходження активної і пасивної педагогічної практик [9, арк. 100]. Так, для досягнення належного рівня практичної професійно-педагогічної підготовки в 1922 р. на Вінницьких вищих трирічних педкурсах педагогічну практику організовано у дослідно-зразковій школі. Однак після першої педконференції 1922 р. її ліквідовано, майно школи, учнів та персонал передано до 1-ї трудової школи ім. М. Коцюбинського, а педпрактику студентів, як активну на 3-му курсі, так і пасивну, було організовано в масових установах соціального виховання, переважно в трудшколах. Проте впродовж наступних декількох років практику зводили лише до пасивного вивчення дитячих установ [18, с. 113].

Теми дипломних робіт слухачів курсів безумовно були продиктовані тодішнім часом, більшовицькими соціально-економічними і політичними умовами та корінними змінами у педагогічній освіті України. Зокрема, студентам Тульчинських педкурсів було дано наступні теми: «Ленінізм в трудшколах», «Нова економічна політика та її вплив на сільське господарство», «Радянська влада та її вплив на розвиток світового пролетаріату», «Політграмота в трудшколах», «Профспілки та їх значення в будівництві держави», «Народництво», «Історія робітничого класу», «Педологічні обґрунтування комплексного навчання в сучасній школі», «Методи та форми навчання в трудшколах», «Як я буду здійснювати завдання трудшколи із сільськогосподарським нахилом», «Самоврядування, як один із чинників (головних) соцвиховання», «Соціальне лихо капіталістичного суспільства і протест проти нього на підставі творів Коцюбинського», «Організація плодового саду при трудшколах», «Організація пасіки при сільській трудшколах», «Школа, учитель і сільськогосподарська кооперація», «Організація пунктів по переробці плодів та овочів», «Правильне годування худоби» тощо [15, арк. 54].

У звіті Жолоб'янських педкурсів за 1921 р. зазначалося: «Вищі педагогічні трирічні педагогічні курси – педагогічний навчальний заклад у зв'язку з ідеологічною потребою, оскільки взагалі освіта є потребою в таких випадках» [8, арк. 31].

Вивчення літературних джерел та архівних документів – навчальних планів, програм, протоколів засідань педрад освітніх закладів Поділля (1920–1925 рр.) сприяло виокремленню особливостей, притаманних професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів: зміни у змісті предметів курсів (конституція радянської влади, історія комунізму, єдина трудова школа, соціальне виховання, фізичне виховання, гігієна тілесного та духовного життя дитини, основні питання позашкільної освіти тощо); запровадження до дисциплін педагогічного циклу психологію і теорію виховання, дидактику і школознавство, історію педагогіки, основи дошкільного виховання; вагоме місце в навчальному плані відводилося предметам художньо-естетичного циклу: музиці, графічному мистецтву, співам, теорії і психології художньої творчості; зміна цільової спрямованості практичної професійної підготовки, її структурування й упорядкування. Варто зазначити, що у повній мірі освітнім закладам Поділля означеного періоду не вдалося зреалізувати поставлені перед ними завдання, оскільки існували причини, що не залежали від них.

Таким чином, професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів освітніми закладами Поділля в 1920–1925 рр. пройшла шлях численних реформувань. Звернення до історичних традицій щодо професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів в ІНО, вищих трирічних педагогічних курсах та короткотермінових курсах має певне науково-практичне значення і надалі потребує глибокого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша третина XX ст.): монографія / Н. М. Дем'яненко. – К.: ІЗМН, 1998. – 328 с.
2. ДАВіО. Ф. Р-254. Оп. 1. Спр. 1208. 25 арк.
3. ДАВіО. Ф. Р-254. Оп. 1. Спр. 1209 а. 33 арк.
4. ДАВіО. Ф. Р-254. Оп. 1. Спр. 1213. 87 арк.

ГЕНЕЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ТА ОСВІТНІХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ ТА ЗА РУБУЖЕМ

5. ДАВіО. Ф. Р-254. Оп. 1. Спр. 1216. 74 арк.
6. ДАВіО. Ф. Р-254. Оп. 1. Спр. 1218. 84 арк.
7. ДАВіО. Ф. Р-254. Оп. 1. Спр. 1219. 105 арк.
8. ДАВіО. Ф. Р-254. Оп. 1. Спр. 1221. 64 арк.
9. ДАВіО. Ф. Р-254. Оп. 1. Спр. 1222. 156 арк.
10. ДАВіО. Ф. Р-256. Оп. 3. Спр. 10. 523 арк.
11. ДАВіО. Ф. Р-256. Оп. 1. Спр. 634. 772 арк.
12. ДАВіО. Ф. Р-842. Оп. 4. Спр. 78. 68 арк.
13. ДАВіО. Ф. Р-847. Оп. 1. Спр. 269. 68 арк.
14. ДАВіО. Ф. Р-847. Оп. 1. Спр. 273. 29 арк.
15. ДАВіО. Ф. Р-847. Оп. 1. Спр. 274. 219 арк.
16. ДАВіО. Ф. Р-1941. Оп. 1. Спр. 1. 156 арк.
17. ДАВіО. Ф. Р-1941. Оп. 1. Спр. 5. 193 арк.
18. Записки Вінницького українського педагогічного технікуму. – Вінниця: Вид-во. Вінукрпедтехнікуму, 1929. – 132 с.
19. Попович М. В. Нарис історії культури України / М. В. Попович. – К.: АртЕл, 1998. – 728 с.
20. Ряппо Я. Новый этап реформы педагогического образования / Я. Ряппо // Шлях освіти. – 1923. – № 7–8. С. 20–34.
21. Сірополко С. Історія освіти в Україні / С. Сірополко. – К.: Наук. думка, 2001. – 912 с.

REFERENCES

1. Demyanenko N. M. Zahalnopedahohichna pidhotovka vchytelia v Ukrayini (XIX– persha tretyna XX st.): monohrafiya. [General pedagogical training in Ukraine (XIX –first half of XX century)]. Kyiv: IZMN, 1998. 328 s.
2. DAViO. F.R.-254. Op. 1. Spr. 1208. 25 ark.
3. DAViO. F. R-254. Op. 1. Spr. 1209 a. 33 ark.
4. DAViO. F. R-254. Op. 1. Spr. 1213. 87 ark.
5. DAViO. F. R-254. Op. 1. Spr. 1216. 74 ark.
6. DAViO. F. R-254. Op. 1. Spr. 1218. 84 ark.
7. DAViO. F. R-254. Op. 1. Spr. 1219. 105 ark.
8. DAViO. F. R-254. Op. 1. Spr. 1221. 64 ark.
9. DAViO. F. R-254. Op. 1. Spr. 1222. 156 ark.
10. DAViO. F. R-256. Op. 3. Spr. 10. 523 ark.
11. DAViO. F. R-256. Op. 1. Spr. 634. 772 ark.
12. DAViO. F. R-842. Op. 4. Spr. 78. 68 ark.
13. DAViO. F. R-847. Op. 1. Spr. 269. 68 ark.
14. DAViO. F. R-847. Op. 1. Spr. 273. 29 ark.
15. DAViO. F. R-847. Op. 1. Spr. 274. 219 ark.
16. DAViO. F. R-1941. Op. 1. Spr. 1. 156 ark.
17. DAViO. F. R-1941. Op. 1. Spr. 5. 193 ark.
18. Popovych M. V. Narys istorii kultury Ukrainy. [Outline of cultural history of Ukraine]. Kyiv: ArtEl, 1998. 728 s.
19. Ryappo Ya. Novyj etap reformy pedagogicheskogo obrazovaniya [New stage of teacher education reform]. Shlakh osvity. 1923. № 7–8. S. 20–34.
20. Siropolko S. Istoriya osvity v Ukraini [History of education in Ukraine]. Kyiv: Nauk. dumka, 2001. 912 s.
21. Zapysky Vinnytskoho ukrainskoho pedahohichnoho tehnikumu. [Notes of Vinnytsia Ukrainian pedagogical vocational school]. Vinnytsia: Vyd. Vinukrpedtekhnikumu, 1929. 132 s.